

აგროდაზღვევა საქართველოში: გამონვევები და პერსპექტივები

ნატო კაკაშვილი

ასისტენტ პროფესორი
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი
<https://orcid.org/0009-0005-1399-1784>
ტელ.599502696.
E-mail: Nato.kakashvili@tsu.ge

ხათუნა ბარბაქაძე

ასოცირებული პროფესორი
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი
<https://orcid.org/0009-0001-1670-8463>
ტელ.593944409.
Khatuna.barbakadze@tsu.ge

DOI: <https://doi.org/10.52340/bal/2023.01.07>

აბსტრაქტი

ფერმერულ-მეურნეობებსა და კოოპერატივებში მეურნეობისა და წარმოების განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია ფინანსური სახსრების მოძიება, რადგან აგრარული სექტორის განვითარება ეკონომიკური ზრდისა და სიღარიბის დაძლევის ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს, ამდენად, სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარება საქართველოს მთავრობის საქმიანობის ერთ-ერთი პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს. აგრარული სექტორის განვითარებამ წამყვან პოზიციაზე გადმოინაცვლა პანდემიისა და რუსეთ-უკრაინის ომის პირობებში. ამასთან, მსოფლიოც ღიად საუბრობს სასურსათო დეფიციტსა და მოსალოდნელ შიმშილზე. ბოლონლებია სახელმწიფო აქტიურად ახორციელებს სოფლისმეურნეობის განვითარებისკენ მიმართულ სხვადასხვა სახის პროექტებს, მათ შორის, მნიშვნელოვანია აგროდაზღვევა. სახელმწიფოს ჩართულობის მიუხედავად, აგროდაზღვევაში სადაზღვევო პაკეტების არსებული შეთავაზებები საკმაოდ შეზღუდულია, საქართველოს მსგავსი სასოფლო სამეურნეო კულტურების ფართო სპექტრისა და განსხვავებული კლიმატური ზონების მქონე ქვეყნისთვის. ქვეყნის სასოფლო-სამეურნეო კულტურა, რეგიონები, ზონები სპეციფიკური რისკებით ხასიათდება. აგრარული სექტორის განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია ფერმერისთვის სპეციფიკური რისკების დაზღვევის შესაძლებლობა, რაც საქართველოში მნიშვნელოვნად შეზღუდულია. არსებული სისტემა ეფუძნება მხოლოდ ცალკეული რისკების დაზღვევას.

საკვანძო სიტყვები: მზღვეველი; სადაზღვევო რისკი; სადაზღვევო პაკეტი; აგროდაზღვევა; სეტყვა; ქარიშხალი; წყალდიდობა; სამემოდგომო ყინვა; საგაზაფხულო ყინვა.

ციტირებისთვის: აგროდაზღვევა საქართველოში: გამონვევები და პერსპექტივა, ჟურნალი: „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, No1, 2023 წ. გვ. 103-107.

AGRO-INSURANCE IN GEORGIA: CHALLENGES AND PROSPECTS

Nato Kakakshvili

Assistant Professor, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University
Faculty of Economics and Business
<https://orcid.org/0009-0005-1399-1784>
Nato.kakashvili@tsu.ge

Khatuna Barbakadze

Associate Professor Iv. Javakhishvili Tbilisi State University
Faculty of Economics and Business
<https://orcid.org/0009-0001-1670-8463>
Khatuna.barbakadze@tsu.ge

ABSTRACT

It is important to find financial funds for the development of farming and production in farms and cooperatives, because the development of the agricultural sector is an effective means of economic growth and overcoming poverty, therefore, the development of the agricultural sector is one of the priority directions of the Georgian government. The development of the agricultural sector has moved to a leading position in the conditions of the pandemic and the Russia-Ukraine war, while the world is openly talking about the food shortage and impending famine. In recent years, the state has been actively implementing various projects aimed at the development of agriculture, among which agro-insurance is important. Despite the involvement of the state, the existing offers of insurance packages in agro-insurance are quite limited for a country like Georgia with a wide range of agricultural crops and different climatic zones. Cultures, regions or zones of the country are characterized by specific risks. For the development of the agricultural sector, it is important to have the possibility of insuring specific risks for the farmer, which is significantly limited in Georgia. The existing system is based on the insurance of individual risks only.

Key words: insurer; insurance risk; insurance package; agricultural insurance; hail; the storm flood; autumn frost; Spring frost.

For citation: Kakakshvili N., Barbakadze kh., *Agroinsurance in Georgia: Challenges and Prospects Journal: "Business and Legislation"*, No. 1, 2023. p. 103-107.

ძირითადი ტექსტი

სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარება საქართველოს მთავრობის საქმიანობის ერთ-ერთი პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს. აგრარული სექტორის განვითარებამ წამყვან პოზიციაზე გადმონაცვლა პანდემიისა და რუსეთ-უკრაინის ომის პირობებში, ამასთან მსოფლიოც ალაპარაკდა სასურსათო დეფიციტსა და მოსალოდნელ შიმშილზე. ჩვენი ქვეყნის მთლიანი ფართობის 43.40% სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ფართობს უჭირავს.¹

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, 2022 წლის პირველი იანვრის მდგომარეობით, საქართველოს მოსახლეობის დაახლოებით 40.32% (1487.5 ათასი ადამიანი) სოფლად ცხოვრობს. 2020 წლის მონაცემებზე დაყრდნობით საქართველოში დასაქმებულთა 19.83% სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობის სფეროზე მოდის, ხოლო სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის აქტიური ნაწილის 43.5% თვით დასაქმებულია. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევა ფერმერულ-მეურნეობებსა და კოოპერატივებში მეურნეობისა და წარმოების განვითარებისთვის ფინანსური სახსრების მოძიებაა, რადგან აგრარული სექტორის

განვითარება ეკონომიკური ზრდისა და სიღარიბის დაძლევის ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს. 2009 წელს, ნიდერლანდების მთავრობის დაფინანსებით, ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციამ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში, ჩაატარა კვლევა,² თუ რა როლს ასრულებდა სოფლის მეურნეობა სიღარიბის დაძლევაში. კვლევა მოიცავდა თითქმის ყველა გეოგრაფიული არეალს და მსოფლიოში არსებულ ყველაზე ღარიბ და მდიდარ ქვეყნებს. კვლევის შედეგებმა დაგვანახა, რომ სიღარიბის შემცირებისათვის აუცილებელია სოფლის მეურნეობის განვითარება, რაც განაპირობებს მეტი ინვეტიციების ჩადებას სოფლის მეურნეობის კვლევა-განვითარებაში.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, საქართველოში 2021 წელს სიღარიბის აბსოლუტურ ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობა ქვეყნის მოსახლეობის 17.5%-ს შეადგენს, რაც მიუთითებს ქვეყანაში სიღარიბის მაჩვენებლის მაღალ დონეზე, რადგან ქვეყანა იმაზე ნაკლებს აწარმოებს ვიდრე მოიხმარს. მოხმარებული საქონლის საგრძნობი ნაწილი იმპორტირებულია. იმპორტირებულ

1 საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021-2027

2 Cervantes-Godoy, D. and J. Dewbre (2010), "Economic Importance of Agriculture for Poverty Reduction", OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, No. 23, OECD Publishing.

პროდუქტებში წლების მანძილზე დიდი წილი 30-40%¹ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციას უჭირავს.

აგროსექტორის განვითარებისა და კონკურენტუნარიანობის ზრდისთვის მნიშვნელოვანია ფერმერული მეურნეობების გაძლიერება, რამდენადაც სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის უმეტესობას აქვს ფერმერული მეურნეობა. აუცილებლად მიგვაჩნია ფინანსური რესურსების მოზიდვისა და სოფლის მეურნეობის ტექნოლოგიური წინსვლა-განვითარების ხელშეწყობა, ასევე მნიშვნელოვანია ქვეყანაში ადეკვატური აგროპოლიტიკის გატარება და აგრომენარმეების წვდომის გაზრდა როგორც შიდა, ასევე საერთაშორისო ბაზარზე (ნ. ქებაძე, 2019). წლებია სახელმწიფო აქტიურად ახორციელებს სოფლის-მეურნეობის განვითარების კენ მიმართულ სხვადასხვა სახის პროექტებს, მათ შორის, მნიშვნელოვანია აგროდაზღვევის პროგრამა, რომელიც საქართველოში 2014 წლიდან მოქმედებს. აღნიშნული პროგრამის ფარგლებში სადაზღვევო პოლისი მოიცავს შემდეგ სადაზღვევო რისკებს: წყალდიდობა; სეტყვა; ქარიშხალი; ციტრუსოვანი კულტურებისთვის საშემოდგომო ყინვა რომელიც მოიცავს 1 სექტემბრიდან 30 ნოემბრამდე პერიოდს.

მზღვეველის ვალდებულება ერთ და მრავალწლიან კულტურებთან მიმართებაში ძალაში შედის გარკვეული პირობების საფუძველზე, პროგრამის ფარგლებში ბენეფიციარს შეუძლია ხუთ ჰექტრამდე მიწის ნაკვეთის დაზღვევა. 30 ჰექტრამდე მარცვლეული კულტურების შემთხვევაში, დაზღვევა არ ვრცელდება სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებზე. თითოეული ბენეფიციარი 70%-იან თანადაფინანსებას იღებს პროგრამით გათვალისწინებულ კულტურებზე, გარდა ვაზისა, ვაზზე 50%-იანი თანადაფინანსება ვრცელდება. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებისთვის სოფლის მეურნეობის სააგენტოს მიერ გადასახდელი პრემიის ოდენობა 50 ათას ლარს არ უნდა აღემატებოდეს. დასაზღვევად მიიღება მხოლოდ რეგისტრირებული მიწის ნაკვეთები. პროგრამის მიერ ხდება სადაზღვევო ტარიფის განსაზღვრა. ერთწლიანი კულტურების შემთხვევაში, დაიზღვევა შესაბამისი წლის მოსავალი. მრავალწლიანი კულტურების დაზღვევის შემთხვევაში, კი დაიზღვევა არაუმეტეს სამი წლის მოსავალი. მოცდის პერიოდი 4 კალენდარული დღით განისაზღვრება.

დაზღვევის ზედამხედველობის სახელმწიფო სამსახურის მონაცემებით, ქვეყანაში დაახლოებით 33 ათასი აქტიური სადაზღვევო პოლისია, მათ შორის 19 ათასი სახელმწიფო აგროდაზღვევის პროგრამაში მონაწილეობს. დაახლოებით 56%-ით არის გაზრდილი აგროდაზღვევის პოლისების რაოდენობა 2021 წელს გასული წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით. 2021 წელს

სადაზღვევო კომპანიებმა დაახლოებით 18 მლნ ლარის აკუმულირება შეძლეს სადაზღვევო პოლისების მეშვეობით, აქედან, სახელმწიფო აგროდაზღვევის პროგრამის პოლისებზე დაახლოებით 16 მლნ ლარი მოდის. ანაზღაურებულმა ზარალმა საერთო ჯამში დაახლოებით 19.44 მლნ ლარი შეადგინა, საიდანაც 89% სახელმწიფო აგროდაზღვევის პროგრამაში ჩართული პოლისების ანაზღაურებულ ზარალზე მოდის.²

2020 წელს დაახლოებით 18 ათასი სადაზღვევო პოლისი გაიცა, დაზღვეულია 18 ათასი ჰა მიწის ფართობი, დაზღვეული მოსავლის ღირებულებამ 162 მლნ ლარი, ხოლო სახელმწიფო პრემიის წილმა 8 მლნ ლარი შეადგინა. აგროდაზღვევის პროგრამით 2014-2020 წლებში ანაზღაურებულია 827.9 მილიონი ლარის მოსავალი, გაცემულია 115800 პოლისი, ხოლო სახელმწიფოს მიერ გადახდილმა პრემიის წილმა 48.1 მლნ ლარი შეადგინა. დაზღვეულ იქნა დაახლოებით 104 ათასი ჰექტარი. ანაზღაურებულმა ზარალმა 45.3 მილიონი ლარი შეადგინა.³

2014-2021 წლებში აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამით დაახლოებით ისარგებლა 62 ათასმა ბენეფიციარმა, დაზიანებული ნაკვეთის ფართობმა დაახლოებით 63 ათასი ჰა შეადგინა, სახელმწიფოს მხრიდან შესაბამისი ზარალის ანაზღაურებამ, კი დაახლოებით 65 მლნ ლარი. 2014 წელს პროდუქტი დაახლოებით 19 000-მა, ხოლო 2021 წელს დაახლოებით 9000-მა ბენეფიციარმა შეიძინა. წლების განმავლობაში იკლო პროგრამით მოსარგებლე ბენეფიციართა რაოდენობამ, თუმცა ამის მიუხედავად, სადაზღვევო კომპანიების მიერ გაცემული პოლისების რაოდენობა შეიძლება ითქვას, რომ ბენეფიციართა რაოდენობასთან შედარებით მცირედით იკლებს, 2014 წელს მათი რაოდენობა დაახლოებით 21 ათასი იყო, ხოლო 2021 წელს დაახლოებით 19 ათასი⁴. აგროდაზღვევის წილი სადაზღვევო ბაზარზე მზარდია, თუმცა მიუხედავად ამისა. ის ჯერ მაინც საკმაოდ მცირეა და მთლიანი ბაზრის დაახლოებით 3%-ს მოიცავს.⁵

სახელმწიფოს ჩართულობის მიუხედავად, აგროდაზღვევაში სადაზღვევო პაკეტების არსებული შეთავაზებები საკმაოდ შეზღუდულია, საქართველოს მსგავსი სასოფლო სამეურნეო კულტურების ფართო სპექტრისა და განსხვავებული კლიმატური ზონების მქონე ქვეყნისთვის. ქვეყნის კულტურები, რეგიონები თუ ზონები სპეციფიკური რისკებით ხასიათდება. აგრარული სექტორის განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია ფერმერისთვის სპეციფიკური რისკების დაზღვევის შესაძლებლობა, რაც საქართველოში მნიშვნელოვნად შეზღუდულია. არსებული სისტემა ეფუძნება მხოლოდ ცალკეული რისკების დაზღვევას. აღნიშნული შეზღუდვების ფონზე ფერმერს საკმარისი მოტივაცია არ გააჩნია სადაზღვევო პროდუქტის შესაძენად. ბენე-

1 მონაცემები გაანალიზებულია geostat.ge - ზე არსებული ინფორმაციის საფუძველზე

2 ინფორმაცია დამუშავებულია სსიპ საქართველოს დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე არსებული მონაცემების საფუძველზე. insurance.gov.ge.

3 „ინფორმაცია 2020 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტით გათვალისწინებული პროგრამების შესრულების შესახებ“, 2020.

4 მონაცემები მოწოდებულია სოფლის განვითარების სააგენტოს მიერ.

5 www.insurance.gov.ge/ka/News/davit_onofrshvilma_kanonmdeblebs_agrodazghvevis_bazris_bolo_ori_tslis_mimokh-ilvis_angarishi_gaatsno_

ფიციართა მცირე რაოდენობა ზრდის ალბათობას, რომ სადაზღვევო მომსახურებით ისარგებლებენ მხოლოდ მაღალი რისკის მქონე ფერმერული მეურნეობები, რაც სადაზღვევო კომპანიის პორტფელის რისკსაც ზრდის. გამომდინარე აქედან, კერძო სადაზღვევო კომპანიებისთვის არამიმზიდველი და არარენტაბელური ხდება დააზღვიონ აგრარული რისკები.¹

აგრარულ სექტორში ნაწილობრივ საშუალო და წვრილი ფერმერები არიან პიროვნებები რომლებიც ამუშავებენ მამა-პაპისეულ მიწებს (46%) ან არიან ქალაქში მაცხოვრებლები და რეგიონში ცდილობენ აგრო-ბიზნესის აწყობას (34%), ხოლო ადამიანების წილი, კი რომლებიც რეგიონის მაცხოვრებლები არიან და ქირობენ მუშახელს, ან ამუშავებენ დაქირავებულ მიწას 15%-ია.²

ფერმერთა უმრავლესობას არ გააჩნია ფულადი სახსრები თანამედროვე ტექნოლოგიების დასაწერად და გამოშვებული პროდუქტის ხარისხის ასამაღლებლად, ამდენად, საჭიროა სხვადასხვა პროგრამებში ჩართვა და გრანტების მოპოვება. ფერმერმა უნდა გაიაზროს საკუთარი მეურნეობის მოდერნიზაციისა და მაღალი ხარისხის პროდუქციის წარმოების აუცილებლობა. ვფიქრობთ, რომ პირველ რიგში, მნიშვნელოვანია აგრომენარმეთა ცნობიერების ამაღლება, ფერმერების წარმატების ისტორიების გაზიარება, რაც მოითხოვს მუშაობის გაძლიერებას, როგორც სახელმწიფოს, ასევე სხვადასხვა დონორი ორგანიზაციების მხრიდან.

აგროდაფინანსების განვითარების ერთ-ერთ ხელშემშლელ ფაქტორად მიგვაჩნია ქვეყანაში არსებული მეურნეობების მცირე მოცულობები. საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ შემოთავაზებული გრანტების დიდ ნაწილს მინიმალური თანადაფინანსების მაღალი ზღვარი აქვს. საერთაშორისო საგრანტო პროექტები ბენეფიციართა მხრიდან მოითხოვენ რამდენიმეწლიან გამოცდილებას და ფინანსურად მნიშვნელოვან თანამონაწილეობას.

აგრარულ სექტორში მცირე მეურნეობების (ფერმერული) დომინირება ართულებს ინვესტიციების მოზიდვას, შესაბამისად რთულდება ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა, ახალი ინფრასტრუქტურული სამუშაოების გატარება და სხვადასხვა რეფორმის განხორციელება. აგროდაფინანსების საკითხში სახელმწიფოს ჩართულობის მიუხედავად, მიგვაჩნია, რომ პროგრამები უნდა იყოს ფერმერის საჭიროებაზე მორგებული. აგროდაზღვევის პროგრამა არ ითვალისწინებს საგაზაფხულო ყინვების რისკს, თუმცა აზღვევს საშემოდგომო ყინვებით გამოწვეულ რისკებს მხოლოდ ციტრუსებისთვის. ფერმერთა ფინანსურად უზრუნველყოფის მიზნით სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს ინვესტიციები, რომელიც ხელს შეუწყობს აგრო დაზღვევისა და სოფლის მეურნეობის განვითარებას.

აგროდაზღვევის განვითარებისათვის მიზანშეწონი-

ლად მიგვაჩნია თანამსრომლობა, როგორც ფერმერებთან, ასევე სადაზღვევო კომპანიებთან, ამასთან, გასათვალისწინებელია პროგრამის ჩარჩოების გაფართოება, ალბათ, სასურველი იქნებოდა საგაზაფხულო ყინვის დამატება, რაც გაზრდის პროგრამის მოთხოვნადობას ფერმერებში. აგროდაზღვევის საკმაოდ დონეზე განუვითარებლობის მიზეზად მიგვაჩნია მცირე ზომის ბაზარი, ფერმერების ნაკლები ინფორმირებულობა, კლიმატური ცვლილებები, სტიქიური მოვლენები, კოვიდ-19-ის პანდემია. საქართველოს მთავრობის მიერ შემუშავებულმა ანტიკრიზისულმა გეგმამ გავლენა იქონია პანდემიის პროცესში, ასევე არ შეწყვეტილა 2014 წელს ფერმერთათვის დაწყებული პროექტი.

აგროდაზღვევის მნიშვნელოვანი მიზანია ფერმერთათვის სტაბილური შემოსავლის უზრუნველყოფა და სადაზღვევო პაკეტების ხელმისაწვდომ ფასში მიწოდება.

დასკვნა

ფერმერთა უმრავლესობას არ გააჩნია ფულადი სახსრები თანამედროვე ტექნოლოგიების დასაწერად და გამოშვებული პროდუქტის ხარისხის ასამაღლებლად, ამდენად, საჭიროა სხვადასხვა პროგრამებში ჩართვა და გრანტების მოპოვება. ფერმერმა უნდა გაიაზროს საკუთარი მეურნეობის მოდერნიზაციისა და მაღალი ხარისხის პროდუქციის წარმოების აუცილებლობა. ვფიქრობთ, რომ პირველ რიგში მნიშვნელოვანია აგრომენარმეთა ცნობიერების ამაღლება, ფერმერების წარმატების ისტორიების გაზიარება, რაც მოითხოვს მუშაობის გაძლიერებას როგორც სახელმწიფოს ასევე სხვადასხვა დონორი ორგანიზაციების მხრიდან.

აგროდაფინანსების განვითარების ერთ-ერთ ხელშემშლელ ფაქტორად მიგვაჩნია ქვეყანაში არსებული მეურნეობების მცირე მოცულობები. საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ შემოთავაზებული გრანტების დიდ ნაწილს მინიმალური თანადაფინანსების მაღალი ზღვარი აქვს. საერთაშორისო საგრანტო პროექტები ბენეფიციართა მხრიდან მოითხოვენ რამდენიმე წლიან გამოცდილებას და ფინანსურად მნიშვნელოვან თანამონაწილეობას.

სახელმწიფოს მიერ გატარებული პროგრამები უზრუნველყოფს აგროდაზღვევის წარმატებულ დარგად გადაქცევას, ამდენად მნიშვნელოვანია მის მიერ გატარებული ლონისძიებები, კერძოდ, სახელმწიფომ სადაზღვევო კომპანიებთან ერთად უნდა შეიმუშაოს ფერმერებზე მორგებული საუკეთესო სადაზღვევო პაკეტები. სადაზღვევო პროდუქტების გაიაფება, სადაზღვევო რისკების გაფართოება გაზრდის ფერმერების დაინტერესებას აღნიშნული პროდუქტის მიმართ.

1 საქართველოს ბიზნეს ასოციაცია, „აგრარული მეურნეობა გამოწვევები და შესაძლებლობები“, 2020.

2 ნ.რუხაია-მოსემდგლიშვილი, „საქართველოს აგრარულ სექტორში მიმდინარე პროექტების ანალიზი“, 2019.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კაკაშვილი. (2021). სადაზღვევო საქმე, თბილისი: თსუ;
2. ნ.რუხაია-მოსემლევლიშვილი. (2019). საქართველოს აგრარულ სექტორში მიმდინარე პროექტების ანალიზი;
3. Cervantes-Godoy, D. (2010). Economic Importance of Agriculture for Poverty Reduction. . OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, No. 23;
4. ვერულავა თ. ოზგაიძე ნ. (2015). აგროდაზღვევის პრობლემები და სოციოლოგია. საერთაშორისო სამეცნიერო რეცენზირებადი ჟურნალი ჯანდაცვის პოლიტიკა, ეკონომიკა და სოციოლოგია, №1;
5. კაკაშვილი, ნ. (2015). სადაზღვევო კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის მაჩვენებლები, ჟურნალი ბიზნესი და კანონმდებლობა №1 იანვარი-მარტი, 39-43;
6. კაკაშვილი, ნ., & ბარბაქაძე ხათუნა. (2022). აგროდაზღვევა: სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული პოლიტიკის მიღწევები და გამოწვევები, თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის 100 წლის იუბილესადმი მიძღვნილი VII საერთაშორისო სამეცნიეროკონფერენცია, 4-5 ნოემბერი. თბილისი: თსუ;
7. კაკაშვილი, ნ., & ბარბაქაძე, ხ. (2021). სიცოცხლის დაზღვევის ბაზრის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში. ჟურნალი ახალი ეკონომისტი. საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი ყოველკვარტალური სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი № 3-4 (62-63), გვ.33-41;
8. კაკაშვილი, ნ., & კახნიაშვილი, ნ. (2019). ინოვაციური სადაზღვევო პროდუქტების გაყიდვის მეთოდები. ეკონომიკის კვლევის და განვითარების ინსტიტუტი „ეკონომიკა და ფინანსები“ საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „მეცნიერება პრაქტიკისა და განვითარე-

ბისთვის“ UDC (უაკ), [33+336];

9. კახნიაშვილი, ნ., & კაკაშვილი, ნ. (2019). ეკონომიკურ-ფინანსური ტენდენციების ზოგიერთი ასპექტი საქართველოში თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში, თსუ-ს ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის რეფერირებადი და რეცენზირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ანალიტიკური ჟურნალი „ეკონომიკა და ბიზნესი“;
10. ნ. ქებაძე (2019). სახელმწიფო რეგულირებისა და მხარდაჭერის მექანიზმი აგრარულ სექტორში საქართველოში;
11. ნადიბაიძე ნ, ჭიჭაყუა. მ. (2021). დაზღვევა, როგორც რისკის მართვის ერთ-ერთი ფინანსური ინსტრუმენტი ფერმერულ მეურნეობაში. აგრო ექსპერტთა ასოციაცია;
12. საქართველოს ბიზნეს ასოციაცია. (2020). აგრარული მეურნეობა გამოწვევები და შესაძლებლობები. Retrieved დეკემბერი 12, 2021;
13. საქართველოს კანონი “დაზღვევის შესახებ”. (1997, 5 31). Retrieved from საქართველოს პარლამენტის უწყებანი;
14. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (n.d.). www.geostat.ge. Retrieved დეკემბერი 19, 2021, from www.geostat.ge: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/92/monetaruli-statistika>;
15. საქართველოს ფერმერთა ასოციაცია. (2020). წლიური ანგარიში 2020. Retrieved 05 07, 2022;
16. სსიპ საქართველოს დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახური. (n.d.). <https://www.insurance.gov.ge>. Retrieved დეკემბერი 21, 2021, from <https://www.insurance.gov.ge>: <https://www.insurance.gov.ge/ka/Statistics>;
17. შათირიშვილი ჯ. კაკაშვილი ნ. (2012). სადაზღვევო საქმე. თბილისი: საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“.